MOTIVE ÎNGEMĂNATE ÎN LIRICA WISŁAWEI SZYMBORSKA ŞI A ANEI BLANDIANA

Cristina Godun
Bucureşti

Ideea de a trasa o paralelă între creaţiile celor două scriitoare s-a născut firesc şi parcă de la sine, încurajată de similitudinile adeseori frapante care se insinuau în imaginaţia mea, pe măsură pe lectura mă cuprindea şi mă încătuşa. Similitudini care frizează coincidenţa, cum ar fi volumul de debut al Anei Blandiana, *Persoana întâia plural*, apărut la exact zece ani de la publicarea celui de-al doilea volum (dar primul cu adevărat semnificativ) al Wisławei Szymborska, *Întrebări pentru mine însămi*, 1954, şi care la prima vedere nu au nimic în comun. Despre volumul Wisławei Szymborska s-a spus că este tributar poeticii realismului socialist, fapt care din start o situează pe Ana Blandiana, cea care a fost „cunoscută ca poet interzis înainte de a fi cunoscută ca poet" în tabăra „duşmanilor poporului". Le apropie însă foarte mult forţa cu care cred în idealul pe care îl caută şi în care cred, interogaţiile mute sau evidente care nu caută răspunsuri, ci simbolizează glasul ce se face auzit. Glasul care afirmă, condamnă, interoghează, investighează, glasul anonimului uneori, alteori glasul bine individualizat al omului care şi-a câştigat prin însăşi existenţa sa dreptul la cuvânt.

Teme fundamentale, existenţiale şi totodată arhicunoscute şi prezente în lirica universală încă de la începuturi se regăsesc cu prisosinţă şi în creaţiile celor două scriitoare. Binomii viaţă-moarte, sfârşit-început, cunoaştere-necunoaştere, libertate-captivitate transpar din lirica celor două poete cu aceeaşi putere de sugestie, datorată măiestriei cu care stăpânesc limba. În cazul ambelor scriitoare ne frapează „simplitatea" expresiei artistice, îndrăzneala cu care problematici de o asemenea complexitate şi importanţă pot fi tratate „cu modestia" unui limbaj dezbrăcat de artificii. Puterea de sugestie a cuvintelor este valorificată la maximum atât de Szymborska, cât şi de Blandiana, cele două scriitoare reuşind să deschidă sub ochii cititorilor un întreg univers de semnificaţii. Bogăţia imagistică şi vizionară a liricii celor două poete se naşte din intertextualitatea versurilor. Un simplu şi banal cuvânt cum este „totul" poate atrage după sine o multitudine de asocieri vizuale, lexicale, un aprins dialog între istorie şi prezent. Pentru Szymborska, *Totul*[1] este

un cuvânt obraznic şi umflat în pene.
Ar trebui scris în ghilimele.

BDD-A24326 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)

Se preface că nu ratează nimic,
că adună, cuprinde, conține și are.
Când colo nu-i decât
Un crâmpei de furtună.

Poeta poloneză a reuşit să restrângă cu acribie în doar câteva versuri întreaga infatuare a unei realități infailibile, omnipotentă, omnicuprinzătoare şi despotică (care „adună, cuprinde, conține şi are"), dar care nu rezistă probei nemiloase a timpului, căci nimic nu este etern. „Un crâmpei de furtună" pe cerul României, în istoria României, va fi şi *Totul*[2] *Anei Blandiana. Poetul român a întrecut-o chiar în măiestrie şi concizie pe colega sa de breaslă prin forța de sugestie a enumerării - aparent seci - a unor vocabule dintre cele mai banale şi mai lipsite de poetism, care însă prefigurează cu uimitoare şi şocantă acuratețe realitatea Epocii de Aur a dictatorului Nicolae Ceauşeascu:*

... Frunze, cuvinte, lacrimi
Cutii de conserve, pisici
Tramvaie câteodată, cozi la Făină
Gărgărițe, sticle goale, discursuri
Imagini lungite la televizor
Gândaci de Colorado, benzină
Stegulețe, Cupa Campionilor Europeni
Maşini cu butelii, portrete cunoscute
Mere refuzate la export
Ziare, franzele
Ulei în amestec, garoafe
Întâmpinări la aeroport
Cico, baloane
Salam de Bucureşti, iaurt dietetic
Țigănci cu Kenturi, ouă de Crevedia
Zvonuri
Serialul de Sâmbătă, cafea cu înlocuitori
Lupta popoarelor pentru pace, coruri
Producție la hectar
Gerovitalul, băieții de pe Calea Victoriei
Cântarea României, adidaşi
Compot bulgăresc, bancuri, peşte oceanic
Totul.

Fiecare cuvânt al poeziei închide în miezul său un simbol care lasă loc unei bogate interpretabilități. Poezia surprinde cu rigoarea searbădă a unui

BDD-A24326 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)

reportaj panorama deprimantă, apocaliptică a realității înconjurătoare care împinge omul spre lăuntric şi spre disperare. Este o poezie-manifest, denunțarea unui microunivers care frizează ridicolul, degradarea umană, limita suportabilității, într-un cuvânt... totul. Este totodată enunțarea firav mascată a unui protest colectiv, care a atras asupra autoarei pedeapsa aspră a cenzurii şi a regimului. Şi poate nu în ultimul rând, este o manifestare a pesimismului care o însoțeşte şi o animă în egală măsură şi pe Wisława Szymborska, în partea ei de lume în care i-a fost dat să învețe să trăiască.

Jocul cu limba, valorificarea cuvintelor şi a simbolisticii lor umplu de încărcătură lirică şi filozofică creațiile celor două mari scriitoare. Atenția *eu*-lui creator se îndreaptă cu precădere către evenimente din sfera cotidianului, a banalului din care însă transpare mesajul profund al liricii reflexive, personale până la intim, pe care atât Szymborska, cât şi Blandiana o cultivă. Amândouă au capacitatea de a se distanța cu maturitate şi uneori chiar cu ironie de mesajul enunțului liric, ceea ce face ca poezia lor să aibă un impact şi mai mare în conştiința receptorilor. *Eu*l lor liric este unul puternic individualizat, conştient, dar mai ales singur printre semeni şi singur în Univers, fiindcă numai păstrând distanța de evenimente îşi poate păstra clarviziunea sentințelor. Nici una dintre ele nu exclude dialogul cognitiv, pe care îl văd ca fiind esențial în procesul de cunoaştere şi însuşire a realității, dar nu se lasă absorbite în iureşul biologiei, istoriei sau culturii care ar putea să le întunece luciditatea viziunii şi capacitatea de discernământ, căci:

Din punctul de vedere al copiilor
care continuăm să fim,
poveştile se termină bine.
Dar numai poveştile.

Pesimismul acesta parcă atemporar, dublat de permanenta interogare a realității fac din Blandiana şi Szymborska apărătoarele dreptului omului de a gândi liber, de a fi liber, de a putea face alegerile pe care i le dictează conştiința:

Adusă la marea judecată
Care se termină prin trimiterea mea pe pământ,
Eu, găsită nevinovată,
Am primit dreptul
Să mă aleg pe mine.
Dar nu bărbat, şi nu femeie,
Şi nici un animal n-am vrut să fiu,
Şi nici o pasăre, şi nici o plantă.
Se-aud secundele căzând

BDD-A24326 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)

Din marele drept de-a alege
Se-aud lovindu-se de piatră:
Nu, nu, nu, nu.
Zadarnic adusă la judecată,
Zadarnic nevinovată.[3]

Aceeaşi „nealegere" o trăieşte şi Szymborska în poezia *În garderoba naturii*, care debutează printr-o afirmație plină de stoicism şi acceptare:

Sunt cea care sunt.
O întâmplare de neînțeles
ca orice întâmplare.

Alți strămoşi
ar fi putut fi ai mei,
şi atunci mi-aş fi luat zborul
din alt cuib,
m-aş fi târât în solz
de sub o tulpină.

(...)
Nici eu nu am ales,
dar nu mă plâng.
Aş fi putut fi altcineva
mult mai puțin diferită.

(...)

Aş fi putut fi eu-însămi – dar fără să mă mir,
iar asta ar fi însemnat
să fiu cu totul altcineva.[4]

Conştiința nealegerii sau neputința alegerii, conştiința propriei individualități creatoare care este totuşi „specială, diferită" le apropie pe cele două scriitoare şi le face parcă să nu se poată debarasa de permanentul sentiment de mirare: mirare pentru ceea ce sunt, pentru ceea ce văd, ce gândesc sau ce denunță. O mirare care pare să le însoțească în modestia cu care se raportează pe sine în raport cu universul înconjurător.

Un alt motiv care revine melodic în creațiile Anei Blandiana şi Wislawei Szymborska este cel al timpului care se scurge, cum altfel decât imperturbabil, implacabil, antrenând după sine antinomiile eterne: „moarte-veşnicie",

BDD-A24326 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)

„neclintire-schimbare, trecere", „natură-om", surprinse măiastru printre altele de Szymborska în *Norii*[5] şi de Blandiana în *Contratimp*[6]. Clipa – care o obsedează şi pe Szymborska – clipa prezentă, trece fulgerător în nefiinţă, devine dintr-odată amintire – amintirea unei întâmplări, a unei trăiri, a unei senzaţii sau a unei dureri, amintire a ceva concret sau poate impalpabil, inefabil. Clipa devine liantul dintre prezent şi istorie, dintre viitor şi memorie, alţi piloni de sprijin ai liricii celor două poete:

Contratimp
Mă uit în trecut şi nu înţeleg
Urmele paşilor mei.
Privesc înghețata zăpadă
Prin care picioarele mele desculțe,
Îmi amintesc, s-au rănit,
Dar urmele lor închipuite semne
În alfabetul unei limbi dispărute.
Ieri ce voiam să spun
Şi mâine cum voi mai citi
Durerea mersului de-acum,
Când clipele obeze
Par ani şi anii epoci
Nehotărâte şi fără sfârşit?
Nici un răspuns nu se naşte
Decât când nimeni nu mai are
Nevoie de el
Şi întrebarea care-l aştepta
A murit.

Metafora „clipei obeze" – sau poate oximoronul?... – sugerează capacitatea maleabilă a timpului, care se dilată până la a fi confundat cu anii, anii cu epocile, prezentul cu eternul, eternul cu divinul. Aşteptarea este însoţită de inevitabila angoasă, de anxietatea existenţială, căci trăim fără să ştim ce va fi „peste un trimestru, peste un an, peste un an şi jumătate"[7]. Şi cu toate acestea, răspunsul mult aşteptat refuză să apară şi devine astfel limpede că timpul nu poate oferi soluţia, rezolvarea, răspunsul. Ba mai mult decât atât, el şterge cu aripa lui necruţătoare până şi amintirea a ceea ce a fost punctul de plecare – întrebarea. Moartea devine o prelungire a aşteptării, o continuare firească a curgerii. Întrebarea a murit de prea multă aşteptare, răspunsul s-a pierdut printre clipe obeze şi goale şi în noi se instalează confortabil resemnarea:

Am întocmit o listă cu întrebări
la care nu mai aştept răspuns,

BDD-A24326 © 2005 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)

fiindcă ori e prea devreme pentru ele,
ori nu voi reuşi să le-nțeleg.

E lungă lista cu întrebări,
conține lucruri de importanță diferită,
şi, fiindcă nu vreau să vă plictisesc,
voi scoate la iveală doar câteva:

Ce a fost adevărat
şi ce doar o părere
(...);

Când vor înceta războaiele
şi ce anume le va înlocui;
(...)

Unde-i locul voinței libere,
ce reuşeşte a fi şi a nu fi
în acelaşi timp;
(...)

De ce luăm drept bune
lucrurile rele
şi de ce am nevoie
pentru a nu mai greşi în continuare?

Unele întrebări
le-am notat o clipă înainte de a adormi.
După ce m-am trezit
nu le-am mai putut desluşi.[8]

Cele câteva comparații pe care le-am enumerat în lucrarea de față sunt doar crâmpeie din multitudinea de aspecte care ar putea face obiectul unui studiu mai amănunțit, având ca temă îngemănarea de motive şi idei care străbat lirica celor două poete ca o coloană vertebrală cu verigile bine sudate. Atât Wisława Szymborska, cât şi Ana Blandiana se remarcă cu distincțieprin profunzimea operei lor, prin viziunea personală a *eu*-lui lor liric, prin forța declarațiilor lor artistice cu valoare de adevăr de netăgăduit. Forța poeziei lor, limpezimea cu care afirmă sau denunță izvorăşte atât din sensibilitatea lor creatoare, cât şi din meditațiile asupra unei lumi pe care o iau în serios, jocul fiind doar o soluție la nivel lexical. Lirica celor două scriitoare este construită fără ezitare pe

BDD-A24326 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)

fundamentul solid al unui „discurs esențializat”[9], intelectualizat, care însă devine accesibil şi inefabil prin simplitatea expresiei artistice.

Cândva, Alexandru Ştefănescu a spus despre poezia Ana Blandiana că: „respiră un fel de demnitate, de puritate morală care, în cazul său, se transformă într-o categorie estetică”[10]. Fără nici o îndoială, afirmația poate să cuprindă în adevărul ei revelator şi creația lirică a Wisławei Szymborska, o scriitoare de o incomparabilă profunzime a mesajului liric sau poate comparabilă doar cu cea a Anei Blandiana...

NOTE

1. Wisława Szymborska, „Totul” în vol. *Chwila*, PAIDEA, 2003, p. 95.
2. Ana Blandiana, „Totul”, în „Amfiteatru”, 1984.
3. A. Blandiana, „Nealegere”, *A treia taină*, 1969.
4. W. Szymborska, „În garderoba naturii”, *op.cit.*, p. 19.
5. „Norii”, *Ibidem*, p. 25.
6. A. Blandiana, „Contratimp”, *op.cit.*
7. W. Syzmborska, „Odzież”, *Ludzie na moście, 1986.*
8. W. Szymborska, „Lista”, *op.cit.*, p. 89.
9. Ion Pop, *Prefață* la volumul *Poezia unei generații*, Editura Dacia, 1973.
10. Alexandru Ştefănescu, *Slast*, 1977.

BIBLIOGRAFIE

Wisława Szymborska, *Clipa*, PAIDEA, 2003, versuri în traducerea conf. dr. Constantin Geambaşu, semnatarul prefeței *Dincolo de firescul lucrurilor*, p. 5-12.

Wisława Szymborska, *Sub o singură stea*, Editura UNIVERSAL DALSI, 1999, în româneşte de Passionaria Stoicescu şi conf. dr. Constantin Geambaşu, care a semnat şi prefața volumului, *Între admirație şi disperare*, p. 5-16.

Wisława Szymborska, *În râul lui Heraclit*, PAIDEA, 2003, în româneşte de Passionaria Stoicescu şi conf. dr. Constantin Geambaşu, care a semnat şi prefața volumului, *Wiława Szymborska în româneşte*, p. 5-14.

Constantin Geambaşu, *Scriitori polonezi (secolul XX)*, PAIDEA, 2002, p. 158-193.

Stan Velea, *Siluete literare din Țara Vistulei*, PEGASUS PRESS, 2004, p. 454-462.

Stanisław Burkot, *Literatura polska w latach 1939-1999*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2002, p. 156-160; 262-267.

Ion Pop, *Poezia unei generații*, Editura Dacia, 1973.

Alexandru Ştefănescu, *Slast*, 1977.

BDD-A24326 © 2005 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 23:00:35 UTC)